

DOI: <https://doi.org/10.30970/vps.21.2019.7>

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА: ЮСНАТУРАЛІЗМ VS ПОЗИТИВІЗМ

Марія Братасюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, вул. Університетська, 1
patey_mag@ukr.net*

У статті висвітлено філософсько-правові погляди Івана Франка. Акцентовано на природно-правових поглядах мислителя. Обґрунтовано ідею, що Іван Франко, незважаючи на засилля позитивізму в тогочасному соціально-філософському знанні загалом і в правознавстві зокрема, засвідчив вірність українській гуманістичній природно-правовій традиції, в основу якої покладено загальнолюдські цінності. Показано І. Франка як глибокого філософа права, який засобами художньо-образного мислення виступив проти тотального порушення прав українців в умовах імперської дійсності.

В основі української правової традиції покладено ідею природного права як сукупності загальнообов'язкових принципів, що виражають фундаментальні зв'язки буття, що відповідають інтересам та потребам людини і є первинними стосовно державного, позитивного права. Право оголошено невідчужуваним, оскільки є природним. Його трактують як Закон Природи, Закон Життя, який порушувати неприпустимо, бо це зумовить руйнацію засад буття як нації, народу, так і окремих людей. Серцевиною юснатуралістичної традиції є загальнолюдські цінності: життя, людина з її гідністю, честю, справедливістю, свобода, рівність суб'єктів права, добро, спільне благо, істина, добросовісність, які, на противагу легістській традиції та її цінностям – державі, законові, покаранню, порядку, дисципліні, відповідальності, мають потужний гуманістичний потенціал.

Українці зуміли зберегти і розвинути у нових індустріалізовано-урбанізованих умовах національну природно-правову традицію, правові сенси та цінності: справедливість-правду, свободу (в українській інтерпретації – «волю»), незалежність, рівність, відповідальність та обов'язки перед родиною, громадою та своїм народом; унікальні форми правового життя – звичаї та традиції, правову свідомість, для яких характерними є високе значення людської особистості як центрального елемента правової реальності.

Українська людина, її існування в природно-сільському та урбанізованому середовищах, її внутрішній світ, її доля постійно в полі зору мислителя. Він дуже добре відчуває людину, її природну суть, його герої співзвучні з природою, вони серед неї, з нею. Йому властиве глибоке розуміння того, що Людина, Природа, Космос і Життя взаємопов'язані, що це поняття одного порядку. Він «закорінює» людину в природі, надає людському статусу однієї з форм буття, що найтісніше пов'язана з іншими такими формами: нацією, народом, соціальними групами. Звернення І.Франка до селянської культури, селянського способу життя, побуту, які співіснують поряд з природою, серед природи, в природі, пошук

серед селян своїх героїв дають мислителю можливість відобразити в художній формі органічність українського селянства, єдність, гармонію людини і природи, що є однією із характерних особливостей української світоглядної парадигми.

Франкові погляди були альтернативою легістському погляду на право, який ототожнював право із законом, що стверджував державно-владну всездозволеність, не робив різниці між правовим законом і неправовим, трактував правосвідомість як законсвідомість, перетворював людину із суб'єкта права лише на об'єкт законницького впливу держави тощо. І.Франко заперечував державоцентризм у праві, тому це не поділяли тогочасні авторитети від юриспруденції.

Філософ також пильно придивлявся до правового життя українців. Його спілкування з українськими правниками, адвокатами, глибоке знання тогочасної правової реальності українців та Австро-Угорської імперії дали підстави мислителю правдиво відобразити тогочасну офіційну правову систему, народну правову традицію, і, що найважливіше – українську людину, яка опинилася в умовах австро-угорського державоцентризму і тотального безправ'я.

Ключові слова: право, правова свідомість, природне право, природні права народу, законодавство, судова система, судочинство.

Творчість Івана Франка дає змогу побачити його як глибокого філософа права, дослідити його погляди на низку правових явищ. Цей важливий ракурс творчості мислителя потребує дослідження, оскільки є мало висвітленим. А ще часто І.Франка трактують як представника саме позитивістського напрямку, що є альтернативним людиноцентричному гуманістичному природно-правовому. Таке дослідження дасть змогу показати І.Франка як мислителя, котрий при всій його прихильності до науки як втілення раціоцентризму, не дав позитивізму поглинути себе тотально і залишився в руслі української природно-правової традиції.

У творчості мислителя можна простежити осмислення ним ідеї верховенства права, природного права, його смислів та значень, прав людини та народу, нації, ідеї боротьби за право, ідею справедливого суду тощо. До цього виміру творчості філософа увага українських дослідників поки що була доволі скромною, тому Іван Франко загалом маловідомий як філософ права. Серед українських дослідників окремих аспектів його філософсько-правових поглядів на увагу заслуговують дослідження таких науковців як: О.Атоян, С.Сливка, Н.Павлусів, Ф.Шульженко, Т.Андросюк та ін.

І. Франкова доба – доба відчутної кризи української звичаєво-правової культури, епоха становлення культури кількості, що вже охопила Західну Європу, в галицькому краї, епоха трансформації українського правового життя, становлення людини ринкового типу і кризи людини звичаєвого устрою, коли традиційні моделі правової поведінки банкрутували, а ця людина змушена була адаптуватися до умов міської індустріалізації.

В умовах становлення ринкових відносин на галицькій землі докорінно змінюється спосіб життя галицької людини, її внутрішнього світу. О. Атоян акцентує, що кінець XIX – початку XX ст. супроводжувався якісною трансформацією

правосвідомості українців. Відбувався «пороговий цивілізаційний перехід від без правосвідомого стану до відносно свідомого: від стану традиційно-інфантильного до спроби надособистого соціального визволення...» [2, с. 28]. Іван Франко придивляється до народного правового життя в той час, коли офіційна правова наука, в якій домінував позитивізм, до нього була байдужою. Сучасником мислителя був фундатор школи «живого права» Є.Ерліх, який, працюючи в Чернівецькому університеті, намагався привернути увагу науковців та громадськості до народних правових звичаїв, природно-правової свідомості, корпоративного права, впливу на правову реальність соціального чинника тощо. Його погляди були альтернативними легістському погляду на право, який ототожнював право із законом, що стверджував державно-владну всездозволеність, не робив різниці між правовим законом і неправовим, трактував правосвідомість як законосвідомість, перетворював людину із суб'єкта права лише на об'єкт законницького впливу держави тощо. І.Франко заперечував державоцентризм у праві, тому його погляди тогочасні авторитети від юриспруденції не поділяли [3].

Мислитель прагнув показати, що українська правова культура не є менш вартісною порівняно з іншими національними правовими культурами. У ній збережено і розвинуто у нових індустріалізовано-урбанізованих умовах національну природно-правову традицію, правові сенси та цінності: справедливість-правду, свободу (в українській інтерпретації – «волю»), незалежність, рівність, відповідальність та обов'язки перед родиною, громадою та своїм народом; унікальні форми правового життя – звичаї та традиції, правову свідомість, для яких характерними є високе значення людської особистості як основного носія (суб'єкта) прав [1; 2; 4].

Українцям віками доводилося творити неофіційну природно-правову реальність поряд із чужою офіційною. Проте тривалий час в силу домінування в офіційній юриспруденції законницької (легістської) доктрини, яка ґрунтована на ідеї абсолютної істинності позитивного (державного) права, поза увагою сучасних науковців залишалися неофіційні, тобто не одержавлені форми права, звичаєве право, договірне, корпоративне тощо. Майже не досліджено проблему існування паралельно до офіційної правової системи національну правову систему неофіційну, а вона ж існувала віками в окупованій чужинцями Україні. Українська природно-правова традиція має понад тисячолітню історію. Вона ґрунтована на принципах, що закріплюють загальнолюдські цінності, без яких повноцінне людське життя неможливе [11; 12]. Незважаючи на довготривалу колоніальну залежність, українці зуміли зберегти і розвинути ті базові засади свого правового буття, які дали їм змогу єдиним організованим загалом із власною унікальною ідентичністю.

Тяглість у правовому розвитку українського народу, його правової традиції науковці пов'язують передусім із неперервністю генези звичаєвого права, яке, «у різні періоди свого розвитку, зберігало в своїй основі той стереотип правової

поведінки (засади поведінки особи у сім'ї, громаді, суспільстві та державі), який, по суті, залишався незмінним упродовж другої половини XVII та всього наступного періоду аж до кінця 20-х років XX ст.» [4, с. 167]. Науковці наголошують, що саме реальний правопорядок, який існує у народному житті, найпомітніше впливає на всю правову історію народу, «оскільки саме в ній, у кінцевому підсумку, формується етноправовий стереотип поведінки, який становить сутність правової системи і визначає її розвиток» [2; 4, с. 157–158].

Іван Франко розвиває у художньо-образній формі вчення про природні права людини та народу. Цій проблемі він присвячує низку своїх найцікавіших творів. Його світогляд буквально пронизаний природно-правовими поглядами.

Він «закорінює» людину в природі, надає людському статусу однієї з форм буття, що найтісніше пов'язана з іншими такими формами: нацією, народом, соціальними групами. Мислитель дуже добре відчуває людину, її природну суть. Йому властиве глибинне розуміння того, що Людина, Природа, Космос і Життя взаємопов'язані, що це поняття одного порядку. Як і у Т. Шеченка, нація для нього теж є формою космічного буття, яка пов'язує людину з людством і, як і будь-яка інша форма живого, вона має право бути, жити, розвиватися [8; 11; 13]. І. Франко є людиною, яка виросла, сформувалась, ствердила себе як національний мислитель, який увібрав у себе в усій повноті кращі здобутки культури свого народу, його історії, ментальності, у тім числі і правової. В основі цієї традиції лежить ідея природного права як сукупності загальнообов'язкових принципів, що виражають фундаментальні зв'язки буття, що відповідають інтересам та потребам людини і є первинними стосовно державного, позитивного права. Право оголошено невідчужуваним, оскільки є природним. Воно трактується як Закон Природи, Закон Життя, який порушувати неприпустимо, бо це зумовить руйнацію засад буття як нації, народу, так і окремих людей [10; 12; 13]. Серцевиною юснатуралістичної традиції є загальнолюдські цінності: життя, людина з її гідністю, честю, справедливість, свобода, рівність суб'єктів права, добро, спільне благо, істина, добросовісність тощо [13; 15; 16], які, на протиположність легістській традиції та її цінностям: державі, законам, покаранню, порядку, дисципліні, відповідальності, мають потужний гуманістичний потенціал.

З осудом ставився І. Франко до будь-яких форм насильства чи то над людиною, чи над нацією. Він писав, що там, де «свавілля є основою закону, немає ні закону, ні волі, немає забезпечення примітивних прав людини. Немає меж насильству при такій системі» [9, т.3, с.103]. Така позиція дає підстави стверджувати, що мислитель був прихильником верховенства права як альтернативи будь-якому насиллю. Ідеалом І. Франка була демократична держава, в якій панувала б соціальна справедливість та правова рівність [7; 8].

Іван Франко мав чималий досвід спілкування з юридичними установами та царською бюрократією. Це спілкування з українськими правниками, адвокатами,

глибоке знання тогочасної правової реальності українців та Австро-Угорської імперії дозволили мислителю правдиво відобразити тогочасну офіційну правову систему, народну правову традицію, і, що найважливіше – українську людину, яка опинилася в умовах австро-угорського державоцентризму і тотального безправ'я.

Повість «Перехресні стежки» чи не найкраще відображає Франкові природно-правові погляди. У цій повісті зображено конфлікт між сучасним типом молодого українського правника та консервативним середовищем державної бюрократії. А якщо точніше – це конфлікт двох світоглядів: природно-правового, гуманістичного, що його втілює адвокат Рафалович, та законницького, державоцентричного, що принижує засобом закону людину та її невідчужувані права. Це конфлікт принципів природного права, що закріплювали загальнолюдські цінності, та норм законів окупаційної австро-угорської влади, які тотально порушували права української людини та народу загалом. Не менш цікавими в цьому плані є і такі твори як «Борислав сміється», «Украдене щастя» та ін. Це розповідь про тотальне безправ'я українців в умовах імперської дійсності.

Ми не можемо цілком погодитися із твердженням, що І. Франко «був прибічником ідеї про те, що політичні інститути, політика і право впливають з економічних відносин, які панують у суспільстві. Відносно цього він зауважував, що цивільне право, а деякою мірою і кримінальне, базуються на існуючому соціальному устрої» [8, с. 199]. Таке трактування Франкових правових поглядів робить його марксистом, яким він насправді не був, оскільки показує, що право є похідним від економічного детермінізму. Втім то й річ, що Франко не поділяв такого погляду на право, яке у його трактуванні є загальнолюдським духовно-культурним феноменом. Він розрізняв природно-правові засади життя та позитивне право, яке в Австро-Угорській імперії відчутно розходилося із принципами природного права, створюючи тим самим тотальне українське безправ'я.

У цьому випадку треба, очевидно, відрізнити цивільне і кримінальне законодавство від цивільного і кримінального права. Це різні речі, їх не можна ототожнювати. Будь-яке законодавство відрізняється від права дуже істотно. Говорячи про те, що право залежить від економічних відносин, І. Франко мав на увазі, швидше за все, закони, але не принципи природного права, які мають понаддержавне походження, не залежать від примх влади, окрім хіба того, що влада може ними нехтувати.

Свідченням того, що І. Франко був представником природно-правового підходу до трактування права, є такі ідеї: ідея тотальної єдності буття людини, нації, людства, природи, космосу, життя; трактування права як духовно-культурного феномена, форми буття загальнолюдських цінностей; визнання захист природних невідчужуваних прав людини та народу на життя за своєю волею у своєму краї, на рідній землі; ідея природного права кожної нації на політичну самостійність, утворення власної державності, яка можлива також через утворення автономій

країв і народностей; підведення мислителем усіх взаємовідносин між людьми, між людиною та державою під загальний принцип справедливості, який має природно-правове походження, тобто не належить до штучного, державного права; трактування принципу природної справедливості як первинного, визначального стосовно законодавства; закони, створені державною владою, повинні, на погляд І.Франка, відображати справедливість у всіх сферах суспільного життя, тобто, вони повинні бути правовими; мислитель відрізняє право від закону як штучно утвореного явища, – вони у нього хоча і генетично пов'язані, але не тотожні: до законів належать укази уряду Австрії, а також нормативно-правові акти парламенту і Галицького сейму; положення про те, що австрійське законодавство є неправовим, порушує сенс права, найперше рівність та справедливість, оскільки спрямоване на захист інтересів пануючого прошарку населення, приватних власників, а не простих українців, представників інших народів; правову систему Австрії мислитель розглядав як несправедливу, оскільки порушення прав людини та народів, що входили до імперії, підміна права насильством було типовим явищем, як-от: арешти, обшуки та інші дії слідства без санкції прокурора, а також утримання під арештом без вироку суду або заочне засудження тощо.

У І.Франка було неймовірно глибоке відчуття життя і людського буття, дивовижно глибоке їх розуміння і сприйняття. Із глибин життя, із природи людини для нього вириває право як справедливість, рівність, свобода, повага до людської гідності, гідності народу тощо. Вище ми зазначали, що І.Франко не мислить право як штучні правила поведінки, створені державою. Для нього існує природне право і закони, створені окупаційною владою, чужі, неправові, бо несправедливі, закони народу-окупанта, закони як втілення насильства. Через його твори постійно проведено ідею, щона окупованих західноукраїнських землях знищується право як Закон життя народу і людини. А цих загальнолюдських засад життя не можна знищувати, бо наслідком буде знищення самого повноцінного людського життя [5; 6].

Натомість І.Франко, так само як і Т. Шевченко, геніально показав взаємозв'язок між індивідуальними правами людини та правами народу, до якого вона належить: руйнація природного права народу, нації на життя та свободу неминує зумовлює руйнацію права на життя та свободу окремого індивіда, який не належить до цієї нації. І навпаки, знищення природних прав людини – це знищення права народу жити, мати і бути.

Мислитель із сарказмом описує тотальне безправ'я українців в умовах Австро-Угорської імперії: «Погляди селян на суди і судівництво, ті їх чуття, з якими вони ходять до судового будинку, се ж усе око в око те саме, що було перед 1848 роком. Змінилися форми, але дух, суть патримоніального судівництва живе й досі. Той самий, хто гнав хлопа на панщину, брав у рекрути, стягав з нього податки, виганяв його з хати за «лінивість» і при кожній з тих нагод міг тисячними способами кривдити його, той

сам був і його суддею, мав судити про його кривди» [5, с. 286]. До того ж «закони, патенти та інтимати були надруковані в великих книгах, мовою чужою і незрозумілою для народа» [5, с. 286].

Франкове неприйняття легізму, його антигуманної державоцентристської суті добре прочитується у його критиці сучасної йому системи підготовки юридичних кадрів: «тісна та невисока освіта наших суддів, прокураторів та адвокатів... що не дає такому функціонерові нічогісінько, крім знання параграфів, не торкаючи ані психології, ані суспільних відносин, ані історії, ані етики, присипляючи ще в університеті його душу і серце і випускаючи його в світ машиною, яка й працює так, як її наведуть переможні обставини» [5, с. 285]. Позитивістсько-легістський підхід до права, який панував на юридичних факультетах університетів імперії, зводився до «очищення» теорії права і самого права від духовно-культурного чинника, психологічного, антропологічного, соціологічного підходів. Вивищення «букви закону» над живою людиною та невизнання її природних прав – це суть легізму, який як державоцентристська ідеологія та практика зумовлював тотальне українське безправ'я. Схоже, що І.Франко добре відчував і розумів негуманістичну суть такого трактування права, що втілював оголений раціонізм і вимивав людське буття із права, був якимось «нелюдським актом насильства» (М.Бердяєв) над людиною та не приймав його, силою слова та художнього образу намагався його долати.

Нешадній критиці піддає І.Франко імперський суд та суддів, які виховані на засадах легістського державоцентризму. У творі «Перехресні стежки» І. Франко зображає цих суддів, що з допомогою бездушної «букви закону» з легкістю принижували людей, вивищуючи неправові закони імперії над їх невідчужуваними правами та гідністю, яких не визнавали: «але й суддям вони були здалі тільки на те, щоб їх параграфами прикривати свою самоволлю, городити собі з них пліт, що забезпечував би їм безкарність кривдження і визискування народа», – з гіркотою і обуренням писав мислитель [5, с. 286].

Критикує І. Франко і репресивну стосовно людини суть легізму, якому відомі лише «надані владою права» засобом закону, що апріорі вважався завжди справедливим, безвідносно до того, якою є влада: народною, демократичною чи свавільно-диктаторською, окупаційною, неправовою. Імперський суд мав репресивно-каральний характер: «Завдати когось до суду», – се в народному понятті була страшна погроза, більша як коли би хтось похвалявся: «Ось я розіб'ю тобі каменем голову»... Хто йшов до суду, хоч би правда була сто раз по його боці, тремтів і вважав себе нещасливим, бо «панського суду ніхто не певен» [5, с. 286]. В такому суді українському селянину годі було сподіватися на ствердження рівності у праві та справедливості.

Мислитель засуджує імперські закони та судові рішення, що були втіленням сваволі та зневаги до права. Репресивно-каральна суть суду дуже виразно проглядається крізь образ судді: «Суддя був «острий»... і Бог приказав, щоб усі судді

були «острі», щоб лаяли обвинуваченого, веліли приставляти жандармами, грозили тюрмою і шибеницею». Тотальна селянська неосвіченість, звичаєва ментальність не давали можливості протистояти суддівській вседозволеності: «Які були їх вирокі, наскільки відповідали законові, про се селяни здавен-давна не знали й не думали; вони знали одно, що судового вироку ніколи не можна зміркувати наперед так, як тяжко вгадати нумери, які вийдуть на лотерію» [5, с. 277].

Мислителя цікавить система гарантій прав української людини. Не приймаючи, критикуючи імперський державоцентризм, його насильницьку над людиною суть, що підмінила право, І.Франко підкреслює важливість для захисту прав людини існування незалежного правосуддя, існування трьох незалежних гілок єдиної державної влади: «Адже важніші слідства робляться скрізь по Галичині по вказівках прокурора, а через нього звичайно по вказівках політичної власті. Адже ж кождий трибунал у Галичині має суддів, – вони не раз становлять більшість, – що, так само як Страхоцький, ховають сумління у жменю, а зате наострюють ухо як найпильніше на те, що говорить прокуратор. Розділ між судівництвом і адміністрацією – перша основа справді незалежного судівництва – у нас існує тільки на папері, а на ділі се ідеал, до якого нам дуже далеко» [5, с. 285–286]. Ця ідея мислителя актуальна для нинішньої України, де справедливого суду поки що немає, де реальне розділення гілок влади тільки починає утверджуватися.

Захищаючи природні права українців на рідну землю, мову, церкву, свободу совісті, національну ідентичність, повагу до національної та людської гідності, І.Франко акцентує на необхідності обмеження свавілля влади справедливими законами. Такі закони повинен приймати законодавчий орган – парламент, що обирається народом на рівних та загальних виборчих засадах.

Іван Франко виявив себе палким захисником української природно-правової традиції і противником позитивізму в праві. Його погляди на людину як суб'єкта права, її природні права, співвідношення права та закону, правові цінності, трактування правового закону, ідея справедливого суду, незалежності судової гілки влади, принципи права мають значущість для правового реформування сучасної України, оскільки позиції легістської псевдоправової доктрини, що несумісна з демократичними цінностями та демократичним способом життя, в нинішньому українському правовому розвитку досить сильні і тому здатні відчутно гальмувати правове реформування країни.

Стаття надійшла до редколегії 21.01.2019

Прийнята до друку 21.03.2019

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Павлусів Н.М. Філософсько-правові погляди західноукраїнських письменників кінця XIX–XX ст. / Н.М. Павлусів : дис. канд. філос. наук на здобуття наук. ступеня: 12.00.12 – філософія права. Київ, 2011. – 225 с.
2. Атоян О. М. Селянська правосвідомість в історико-правовій реальності 1917–1921 років (на прикладі повстанського руху на чолі з Нестором Махном) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2008. – 40 с.
3. Ерліх Є. Про живе право. Проблеми філософії права : міжнар. часопис. – Київ; Чернівці : Рута, 2005. – Т. 3. – № 1/2. – С. 194–200.
4. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (феномен та об'єкт загальнонотеретичного дискурсу). – Львів : Світ, 2009. – 280 с.
5. Франко І. Перехресні стежки: повість // Укравене щастя : вибрані твори. – Харків : Фоліо, 2007. – С. 151–410.
6. Франко І. Укравене щастя: вибрані твори / І. Франко. – Харків: Фоліо, 2007. – С. 151–410.
7. Здоровега В. Політичне передбачення у творчості Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнар. наук. конф., Львів, 25-27 верес. 1996 р. – Львів: Світ, 1998. С. 174–179.
8. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : навч. посіб. 3-є вид., стер. / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 304 с.
9. Франко І. Вибрані твори. – Львів: Каменяр. 1977. – 254 с.
10. Принцип верховенства права має нерозривно пов'язуватись із основними невідчужуваними правами людини, в яких матеріалізується ідея справедливості. – Інтерв'ю з М. Козюброю. Верховенство права. Законодавчий бюлетень. – Київ: IREX U-Media, 2005. – С. 33–38.
11. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина третя: права людини). Право України. – 2015. – № 1. – С. 13 – 93.
12. Братасюк М.Г. Природно-правова парадигма як концептуальна основа сучасного правового розвитку Доктринальні засади розвитку держави і права: національні та міжнародні тенденції / заг. ред. проф. Бошицького Ю. Л. Київський ун-т права. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2014. – 440 с.
13. Градова В.Г. Ідея верховенства права в українській правовій традиції / В. Г. Градова : дис. на здобуття канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. – Київ, 2013. – 251 с.

14. Попадинець Г.О. Український світоглядно-філософський гуманізм як засада розвитку української правової культури : дис. канд. філос. наук на здобуття наук. ступеня : спец. 12.00.12 «Філософія права». – Київ, 2008. – 196 с.
15. Радбрух Г. Філософія права / Радбрух Г. – Москва, 2004. – 230 с.
16. Нерсисянц В.С. Філософія права / В.С. Нерсисянц. – Москва : Норма - Инфра. 1997. – 647 с.

IVAN FRANKO PHILOSOPHIC FLAW: NATURAL LAWVERS VS LEGAL TRADITION

Mariya Bratasiuk

*Lviv National University named by Ivan Franko
Universytetska str.1, Lviv
patey_mag@ukr.net*

The article highlights philosophical views of Ivan Franko and emphasizes his natural and legal views. It justifies the idea that Ivan Franko, despite of the dominance of positivism in general socio-philosophical knowledge of that time, in particular in jurisprudence, demonstrated loyalty to Ukrainian humanistic natural and legal tradition, which was based on human values. It shows that Ivan Franko, being a deep philosopher of the law, opposed total violation of the rights of Ukrainian people under the conditions of imperial reality using artistic and creative thinking.

Franko's era - an era of tangible crisis of Ukrainian customary-legal culture, the crisis of traditional value orientations and stereotypes of thinking in the conditions of formation of market relations in the Ukrainian Galician village. It was the era of the formation of a culture of quantity already captured in Western Europe, in the Galician region, the era of the transformation of Ukrainian legal life, the emergence of a market-type person, when traditional patterns of legal behavior were bankrupt, and this man was forced to adapt to the conditions of urban industrialization.

For centuries Ukrainians had to create an informal natural and legal reality along with a strange official. However, for a long time, due to the dominance in the official jurisprudence of the legal (legist) doctrine, which is based on the idea of absolute truth of the positive (state) law, the attention of modern scholars remained unofficial, that is, not statehood forms of law, customary law, contractual, corporate, etc. The problem of existence in parallel with the official legal system was virtually unexplored, the national legal system was unofficial, and it has existed for centuries in occupied foreign countries in Ukraine. And most importantly - the person was not investigated as the center of legal reality, as the carrier of the idea of law, as its creator, user, claimed violator, defender etc. To the subjective dimension of a person in the right, positivism as a prevailing legal paradigm showed no interest. Even more - this paradigm has denied a human in the right.

At the heart of the Ukrainian legal tradition is the idea of natural law as a set of mandatory principles that express the fundamental connections of being that are in line with the interests and needs of man and are primary in relation to state, positive law. The right is declared inalienable, since it is natural. It is interpreted as the Law of Nature, the Law of Life, which is inadmissible, because it will result in the destruction of the principles of being as a nation, a people, and separate people. The core of the naturalist tradition is the universal values: life, human dignity, honor,

justice, freedom, equality of the subjects of law, goodness, common good, truth, truthfulness, etc., which, in contrast to the legist tradition and its values: the state, the law, punishment, order, discipline, responsibility, etc., have a powerful humanistic potential.

Ukrainians managed to preserve and develop in the newly industrialized-urbanized conditions the national natural-legal tradition, legal meanings and values: fairness-truth, freedom (in the Ukrainian interpretation, «freedom»), independence, equality, responsibility and responsibilities to the family, community and his people; unique forms of legal life - customs and traditions, legal consciousness, for which the high significance of the human person as a central element of the legal reality is characteristic.

The Ukrainian person, its existence in the natural-rural and urbanized environments, its inner world, its fate is constantly in the eyes of the thinker. He feels a very good person, his natural essence, his characters are in harmony with nature, they are among her, with her. He has a deep understanding of the fact that Man, Nature, Cosmos, and Life are interconnected, that this is the concept of one order. He «roots» man in nature, gives human status one of the forms of being, which is closely related to other such forms: the nation, people, social groups. The appeal of Ivan Franko to peasant culture, peasant way of life, life which coexist along with nature, among nature, in nature, search among peasants of their heroes, etc., give the thinker the opportunity to display in an artistic form the organicity of the Ukrainian peasantry, unity, harmony of man and nature, which is one of the characteristic features of the Ukrainian ideological paradigm

Franko's views were an alternative to the legitimate view of the right, which identified the law with the law, which claimed the state-power permissiveness, did not make a distinction between the legal law and the lawless, interpreted the legal consciousness as the law consciousness, transforming the person from the subject only to the object of lawful influence state, etc. I. Franko denied state-centeredness in law, therefore, they were not shared by the then-established authorities of jurisprudence.

Ivan Franko also looked closely at the legal life of Ukrainians. His communication with Ukrainian lawyers, profound knowledge of the contemporary legal reality of Ukrainians and the Austro-Hungarian Empire allowed the thinker to faithfully reflect the formal legal system, the people's legal tradition, and most importantly - the Ukrainian man who was in the conditions of the Austro-Hungarian state-centered and total injustice.

Keywords: law, legal awareness, natural law, natural and legal tradition, natural human rights, natural rights of the nation, the law, legislation, judicial system, court proceedings.